

сторонах «Хамфри Клинкера» не обострит желание читателя купить книгу». О «шедевре, признанном широкой аудиторией», который к концу XIX в. по популярности обгонит высоко ценимого «Родрика Рэндома», не найдется ничего сказать против даже самой придирчивой публике. С одной стороны, она назовет его «текстом для досуга, не заставляющим думать» (Р. Гиддингс), с другой – «сборником трудов на различные темы» ('Gentleman's Magazine', 1771) писателя, демонстрирующего «силу интеллекта большую, чем в любой своей предшествующей работе» (У. Мадфорд).

Любопытно, что придумав «литературную» семью, путешествующую по Англии и Шотландии, Смоллет пригласит современников понаблюдать за «изменениями величайшей исторической важности», выступит хронистом формирования британской нации, «постепенного создания Соединенного королевства». Как автор «Полной истории Англии», который еще летом 1771 г. трудился над исправленным изданием «Универсальной истории», Смоллет не равнодушен к «историческому письму» (Р. Мэйер). «История, прошлое и настоящее входят во все его романы» (Дж. Бизли). Если в «Фердинанде Фатоме художника интересуется европейская история и история зла, в «Ланселоте Гривзе» – история литературной традиции кихотизма, то в «Хамфри Клинкере», где видят «адаптацию романной формы к историческим интересам автора», – история Британии. Не случайно, персонажами «Хамфри Клинкера» как «обобщенного видения Британского королевства» (Р. Гиддингс), романа, который уже «за столетие до итогового создания Британской империи «поднимал вопросы и тревожил воображение» (J. E. Evans), оказываются валлийцы, шотландцы, англичане, люди складывающейся транснациональной идентичности.

Исследователи полагают, что Смоллет пишет «Хамфри Клинкера» как параллель «Путешествию по Франции и Италии» (1766), где заявлены общие темы (неприятие роскоши и излишеств, обостренная чувствительность, похвала простоте сельской жизни, прославление дружбы) и проблема британскости, получившая ранее более позитивную трактовку. Если в «Путешествии» Смоллет судит о европейскости, исходя из либеральных свобод Англии, то в «Хамфри Клинкере», «вероятно, первом абсолютно британском романе» (Р. Кроуфорд), он, скорее, размышляет над позитивными и сомнительными сторонами колониальной экспансии страны.

Сидоренко О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент
Запорізький державний медичний університет*

РОЛЬ ЕХЕМПЛА У СТАНОВЛЕННІ ГЕНОЛОГІЧНОЇ КАРТИНИ “НИЗОВОЇ” ЛІТЕРАТУРИ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ ТА ВІДРОДЖЕННЯ

Найбільш важливим жанром середньовічної літератури в контексті дослідження генеалогії народної «низової» літератури є приклад (exemplum) (період розквіту даного жанру припадає на XII-XIV сторіччя), поява якого зумовлена нагальною потребою демократизувати церковну літературу. Щоб донести вищу істину «безмовній більшості», слід її було максимально наблизити до розуміння простолюдина. Так виникають «прикладки», у яких цікаво та зрозуміло, завдячуючи

анекдотам і побутовим ситуаціям, передавався зміст проповіді. За цими ознаками даний жанр можна вважати першим кроком до власне “низової” літератури.

Період розквіту даного жанру припадає на XII-XIV сторіччя. Літературна форма *exemplum* має багату історію. Англійський науковець Вільям Грейн стверджує, що «колекції прикладів та байок, які ілюстрували моральні повчання, були досить поширеним явищем у багатьох країнах в різні часи. Античний світ, Середньовіччя, Відродження перевірили цінність історичних подій, коротких веселих історій та довших вигаданих повістей як діючих засобів піднесення морального уроку» [4, с. 180].

Головним чином, до цього жанрового різновиду середньовічної літератури «низова» література зверталася як до сюжетної бази. Та й інакше не могло й бути, адже приклади мали слугувати для підсилення ефективності проповіді, до складу якої вони входили, на відміну від зразків «низової» літератури, які носять здебільшого розважальний характер. Так, наприклад, у збірнику *exempla* «Народні проповіді» Жака де Вітрі (XIII ст.) поряд із розповідями про релігійну самовідданість, кару за гріхи, винагороду за добродійну поведінку, присутні також жартівливі історії про деякі слабкості людини, які особистість повинна викоринити в собі під впливом «святості». Саме на основних топосах прикладів акцентує увагу вчений А. Михайлов, підкреслюючи, що ситуація та дія в *exempla* домінують над характером, а «особиста ініціатива героя виявляється головним чином у виборі між добром та злом, християнськими ідеалами та відступництвом від них» [3, с. 15]. Провідним у прикладах є моралізаторський пафос, але, як влучно зауважує А. Гуревич, «звідки б не черпали матеріал автори “прикладів”, їх установка полягала в тому, щоб подати їх як сценки із повсякденного життя» [2, с. 136].

Саме в *exempla* послідовно з’являються ті риси, які стануть важливими компонентами художньої структури у національних жанрових різновидах «низової» літератури. Про це загалом говорив, досліджуючи «Декамерона», В. Бранка, наголошуючи, що «в “книгах прикладів” за фасадом учених роздумів і моральних повчань відкривається широка і різнорідна першоматерія новелістики» [1, с. 36]. Зокрема, такою рисою є сюжетний поворот – пуант, який створює якусь нетипову для повсякденного життя ситуацію. У середньовічному жанрі *exempla* пуант, як правило, вибудовувався на основі антонімічних констант: «верх» – «низ», «високе» – «низьке», «потоїбічне» – «земне», у «низовій» же літературі пуантова антонімія реалізується виключно в «земній» площині.

Наступним провідним компонентом, без якого неможливо уявити *exempla* і який по-різному реалізується в національних жанрових модифікаціях «низової» літератури, є моралізаторський пафос, зафіксований у таких «усталених кліше», як повчання, що містяться у кінці твору після викладу змісту оповідки. Повчання являє собою моралізаторську сентенцію, кількарядковий житейський урок на базі основної сюжетної фабули. Розважальний характер французьких фаблію, що досягається почасти завдяки зниженій тематиці, завжди завершується моралізаторською сентенцією в дусі дидактичної літератури. Однак, на відміну від фаблію, у німецькому та англійському жанрах «низової» літератури ці настановні висновки логічно витікають зі змісту самих оповідок. У шванку та джесті спостерігається принципово відмінний загальний умонастрій: у них відчувається апологетика людської винахідливості, яка підживлює гумористичну атмосферу.

Розбіжності між *exemplum* та згаданими жанрами «низової» літератури високого Середньовіччя та Відродження пролягають у площині функціонального статусу і жанрової ідеології.

Основна мета *exemplum* – пошук релігійних тем та абстрактних істин, а жанри «низової» комічної літератури орієнтовані на розважання більшою мірою ніж на повчання. Їх нема без сюжету, хоча б найпримітивнішого. У прикладах переважають статичні описи, зміст котрих зумовлюється здатністю до самозаперечення, тобто розглядуваний факт повсякденного буття потрактовується у протилежному значенні з метою виявити його прихований зміст. Жанрова ідеологія джестів, шванків визначається апологетикою людської активності. Прикметно, що хронотоп комічних форм, на відміну від хронотопу *exemplum* є підкреслено земним, в той час як в останньому «земне» часто-густо поєднувалося з потойбічним, профанне з сакральним. Як слушно підкреслює А. Гуревич, в прикладах «світ земний пересікається зі світом бісівським, а потім завдяки чудесам зустрічається зі світом горнім» [2, с. 139].

Бібліографічні посилання

1. Бранка В. Боккаччо средневековый. Москва : Радуга, 1983. 389 с.
2. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. Москва : Искусство, 1990. 396 с.
3. Михайлов А. Д. Старофранцузская городская повесть (фаблио) и вопросы специфики средневековой пародии и сатиры. Москва : Наука, 1986. 348 с.
4. Grane W. G. Wit and Rhetoric in the Renaissance. The Formal Basis of Elizabethan Prose Style. Glouster, Mass : Peter Smith, 1964. 328 p.

Соболь О. В.

аспірантка

Запорізький національний університет

ОНТОЛОГІЗАЦІЯ ШЕКСПІРОВОГО СЛОВА ТА ОБРАЗУ У ТУРИСТИЧНИХ ЛОКАЦІЯХ СУЧАСНОГО ЛОНДОНА

Життя та творчість В. Шекспіра, який справедливо вважається центром західного канону (Г. Блум), виступають не лише об'єктом наукового інтересу, але й важливим фактором впливу на загальнокультурне середовище. Зважаючи на це, доцільно звернути увагу на процес онтологізації шекспірового слова та образу біографічного автора у сучасних реаліях.

Під онтологізацією розуміється втілення певної ідеї у чуттєво-сприйманому образі, отриманому у результаті синтезу наукової думки та чуттєвого досвіду [1, с. 160].

Одним із прикладів онтологізації творчості та образу Великого Барда є шекспіроцентричні локації у сучасному Лондоні. Їх можна розподілити на чотири основних групи, в залежності від аспекту, який онтологізується.

Першою групою є шекспірівські театри, тобто об'єкти онтологізації театральної творчості/кар'єри В. Шекспіра. До цієї групи доцільно включити такі локації як театр «Театр», театр «Роуз», театр «Блекфрайерс» та театр «Глобус».

Друга група шекспіроцентричних локацій у сучасному Лондоні – пам'ятники В. Шекспіру – є, безпосередньо, онтологізацією особистості Великого Барда, його